

GÜLŞEN-İ ŞU'ARÂ'DA GEÇEN DEYİM VE ATASÖZLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation Idioms and Proverbsin Gülşen-i Şuara

 Bahar GENEL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Ankara, Türkiye., bgenel@ahievran.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received
24.12.2024

Kabul/Accepted
21.03.2025

Sayfa/ Page
44-64

Bu çalışmanın amacı, Ahdî'nin (d.? - ö.1002/1593) Gülşen-i Şu'arâ adlı tezkiresinde kullanılan deyim ve atasözlerinin tespit edilmesi ve Türkiye Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. İnceleme sonucunda, tezkirede 536 deyim ve 18 atasözünün kullanıldığı görülmüştür. Mecaz anlatım, sade ve öz ifade gücü gibi niteliklere sahip olan Deyimlerin kullanımı noktasında şiirde vezin, kafiye ve bağlam gerekliliğinden dolayı devrik kullanım, dizilimine kelime ekleme/çıkarma gibi örneklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, olumlu/olumsuz kullanım, yardımcı fiil kullanılan deyimlerde etmek, olmak, kılmak, eylemek fiillerinin birbirlerinin yerine kullanımı ve benzer ya da yakın anlamlı kelimelerin kullanımı dikkat çekmektedir. Bir milletin tarih boyunca edindiği yaşam tecrübelerinden, gözlemlerinden ve kültür birikimlerinden ortaya çıkan atasözlerinin kullanımda ise deyimlerde olduğu gibi dizilime kelime ekleme ve dizilimde değişiklik yapma gibi benzer kullanımlar görülmüştür. Gülşen-i Şu'arâ'da deyim ve atasözleri tekrarlarıyla birlikte 1056 kez yer bulması, bu söz kalıplarının XVI. yüzyılda yaygın bir kullanım alanı bulduğuna ve şairlerinin ortak bir estetik anlayışıyla şiirlerini kaleme aldıklarına işaret etmektedir. Bu bağlamda, Gülşen-i Şu'arâ'nın deyim ve atasözleri örnekleri açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahdî, Gülşen-i Şuara, tezkire, deyim, atasözü.

Abstract

The aim of this study is to identify the idioms and proverbs used in the biography named Gülşen-i Şuara by Ahdî, and to examine them comparatively with Turkish language of Türkiye. As a result of the examination, it was seen that 536 idioms and 18 proverbs were used in the biography. which possess qualities such as figurative language, simplicity and conciseness, there are examples of inverted usage, different auxiliary verbs, positive/negative usage, and the addition/omissions of words in idiomatic content due to the requirements of meter, rhyme and context in poetry. In the case of proverbs, which emerge from a nation's life experiences, observations, and cultural accumulation throughout history, similar modifications such as adding words to the sequence and altering the word order, are also observed, just like in idioms. The fact that idioms and proverbs appear 1056 times including repetitions, in Gülşen-i Şuara indicates that these expressions found widespread use in the 16th century and that the poets wrote their poems with a shared aesthetic understanding. In this context, it can be stated that Gülşen-i Şuara has a rich content in terms of idioms and proverbs.

Keywords: Ahdî, Gülşen-i Şuara, biography, idioms, proverbs.

Atıf/Citation: Genel, B. (2025). Gülşen-i Şu'arâ'da geçen deyim ve atasözleri üzerine bir değerlendirme. *Mecmua*, 10(19), 44-64.

Bu makale Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde yürütülen "Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâ Adlı Tezkiresinin Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

Giriş

Anonim bir yapıya sahip olan deyim ve atasözleri, genellikle salt hayal gücünden kaynaklanmayan ve gerçek yaşam temelli kalıplardır (Pandian, 2012, s. 43-50). Mecaz anlam taşıyan dilin bir türünü temsil eden bu kalıplar, metaforlardan daha gelenekselleşmiş ve genellikle daha örtük bir yapıya sahiptir; bu durum deyim ve atasözlerinin konuşma bağlamlarında işleme biçimlerine özgün bir boyut katmaktadır (Morsanyi ve Stamenković, 2021, s. 367-387). Nitekim, deyimler ve atasözleri günlük yaşam deneyimlerinden kaynaklandığı için bazı benzer özelliklere sahip olmakla birlikte farklı kavramlardır (Pandian, 2012, s. 43-50). Bu bakış açısından hareketle, atasözü ve deyim kavramlarının irdelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Genellikle yaşam hakkında genel bir gerçeği ifade eden ya da pratik tavsiyeler sunan kısa ve özlü ifadeler olan atasözleri, kültürel mirasın bir parçası haline gelmiş ve nesilden nesle sözlü olarak aktarılacak toplumsal değerlerin taşıyıcısı olmuştur (Togaymurodov, 2024, s. 468-475). Deneyimin tüm basamaklı yönlerini kapsayan atasözleri, iletişimde dengeleyici bir işlev görmektedir (Khan, 2014, s. 58-83). Sav, mesel, darbimesel olarak da adlandırılan atasözleri, bir milletin tarih boyunca edindiği yaşam tecrübelerinden, kültür birikimlerinden ve gözlemlerinden ortaya çıkan söz kalıplarıdır. Bu bağlamda, gerçek yaşam deneyimlerinden kaynaklanan atasözleri, bireyleri bilinçli kararlar almaya, etik bir yaşam sürdürmeye ve topluma katkı sağlayan bir üye olmaya teşvik etme, bilginin ve deneyimin önemini vurgulama, eğitimin değerine dikkat çekme ve sıkı çalışma ve dayanıklılık gibi temel becerilere de işaret etme gibi çok çeşitli konuların altını çizmektedir (Togaymurodov, 2024, s. 468-475).

Bir dilin yerel ve kültürel renginin korunması için vazgeçilmez bir unsur olan deyimler, belirli bir kültüre özgü fiziksel yaşam kavramlarını, nesnelere ya da fenomenlerini gösteren dilsel terimler ya da sözcük parçalarıdır (Khan, 2014, s. 58-83). Genellikle metaforlar, abartmalar ya da farklı türde figüratif ifadeler içeren deyimler gelenekselleşmiştir ve sınırlı sayıda sözdizimsel çerçeve ya da yapıda görülmektedir (Nunberg, Sag ve Wasow, 1994, s. 491-538). Nitekim, Korkmaz (2018, s. 17) deyim kavramını "Asıl anlamı dışında yeni bir anlam veya anlamlar taşıyan iki veya daha çok kelimedenden oluşan, çekici ve derin bir anlam özelliğine sahip olan söz dizeleridir." şeklinde tanımlamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, deyimlerin kalıplaşmış bir yapıya sahip olduğu ve çoğu deyim mecaz anlamlar içerdiği ifade edilebilir. Deyimlerin bu özelliği, deyimi oluşturan söz öbeklerindeki kelimelerin tek tek incelendiğinde herhangi bir anlam taşımamalarına neden olurken söz diziliminin bir bütün olarak değerlendirildiğinde ifade edilmek istenen durum, düşünce ya da duygunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Atasözleri ve deyimlere ilişkin yapılan bu kavramsal açıklamalar ışığında, atasözlerinin deyimlerden farklı olarak şeffaf olduğu; ancak bir atasözünün anlamının kelimelerinin toplam anlamlarından biraz daha fazlasına işaret etmekte ve anlamı oluşturmak için ifadenin tek bir birim olarak alınmasını gerektirdiği (Khan, 2014, s. 58-83) sonucuna ulaşılabilir. Bununla birlikte, atasözleri ve deyimlerin mecazi anlamlar, çekici ve derin anlatım, sade ve öz ifade gücü gibi niteliklere sahip olduğu belirtilebilir. Söz konusu nitelikler, atasözleri ve deyimlerin konuşma dili için önemini yanı sıra şairlerin eserlerinde çeşitli deyim ve atasözlerini sıklıkla kullanmalarına neden olmuştur (Kaplan, 2009, s. 599-635). Örneğin, Kaya (2011), XVI. yüzyıl şairi Emrî'nin Divanı'nda yer alan deyimleri incelediği çalışmasında söz konusu divanda 541 deyim bulunduğunu tespit etmiş ve divanın içerdiği deyimler açısından zenginliğine dikkat çekmiştir. Kaya (2020), Bâkî Divanı'nda yer alan deyim ve atasözlerini incelemesi sonucunda ilgili divanda 52 farklı deyim ile 4 atasözü tespit etmiş ve Bâkî'nin halk dilinden ve halk söyleyişlerinden faydalandığını ortaya koymuştur. Nitekim, divan şiirinde atasözleri, deyimler ve halk söyleyişlerinin kullanımının XV. ve XVI. yüzyılda yaygınlık kazandığı bilinmektedir. Mengi, *Necati'nin Şiirinde Atasözlerinin Kullanımı* adlı çalışmasında, Yıldırım

Bayezid'in veziri Kasım Paşa'yı (d. ? - ö.?) Sâfi mahlasıyla yazdığı şiirlerde Anadolu'da atasözlerini şiire dahil eden ilk şair olarak tanımlandığını söylemektedir. Mengi, Anadolu sahasında ilk şuara tezkirelerinden birini yazan Kastamonulu Latîfi'nin Tezkiresi'nde (d. ? - ö. 990/1582) Sâfi ile ilgili yazılan bölümde "Anadolu şairleri arasında mesel-guyluk ilk ondan ortaya çıkmış ve Necâtî Beg'de (d. ? - ö. 904/1509) mükemmelliğine ulaşmıştır" şeklindeki ifadesinden hareketle, Latîfi'nin de bu görüşü doğruladığını söylemektedir. Benzer şekilde, XV. yüzyılın önde gelen bilginlerinden ve aynı zamanda şair olan Mevlânâ İshak'ın (d. ? - ö. ?) da şiirde atasözlerine dikkat çekecek ölçüde yer veren iki isim olarak Sâfi ve Necâtî'yi işaret ettiğini belirtmiştir (Mengi, 1986, s. 47-58). Deyim ve atasözlerine XV. yüzyılda özellikle Necâtî ve diğer şairlerin rağbet göstermesinde, bu söz kalıplarının mecazlı anlatımı, birkaç kelime ile anlam derinliği sağlaması gibi özellikleri etkili olan sebepler arasında sıralanabilir. Bu bakış açısından hareketle, bu çalışmada Gülşen-i Şuara adlı tezkirede kullanılan deyim ve atasözlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda, tezkirede yer alan deyim ve atasözleri belirlenmiş ve günümüzdeki kullanımları ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. (Bu çalışmada yer alan örnekler, Süleyman Solmaz'ın hazırladığı ve 2018 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları tarafından e-kitap olarak yayınlanan Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâsı adlı eserden alınmıştır.)

2. Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâsı ve Durûb-ı Emsâl

Ahdî (d. ? - ö.1002/1593) XVI. yüzyılda yaşamış tezkire yazarı ve şairdir. Bağdat'ın önde gelen ulemasından aynı zamanda şairliği ve eserleriyle de tanınan Mevlânâ Şemsi'nin oğludur (Akün, 1988, s. 509-514). Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ahdî hakkındaki bilgiler Gülşen-i Şu'arâ'nın nüshalarından elde edilen bilgilerdir. Gülşen-i Şu'arâ adlı tezkiresi ile küçük bir divan oluşturacak kadar şiirleri bulunmaktadır (Solmaz, 2018, s. 2-5). Gülşen-i Şu'arâ, Anadolu sahasında Sehî ve Latîfi tezkirelerinden sonra ortaya konulan üçüncü eserdir. XVI. yüzyılda yazılan diğer tezkireler gibi kendinden önce teşekkül etmiş olan biyografi geleneğine uygun biçimde yazılmıştır. Ahdî'nin 1563/64 yılında Şehzade Selim'e sunduğu tezkiresi, eserin ilk tertibi olup ravza adını verdiği üç bölümden meydana gelmektedir. Bağdat'a döndükten sonra otuz yıl kadar daha yaşayan şair, bu dönemde eserine yeni ilaveler yaparak tezkiresini genişletmiş, üç bölümden oluşan tezkireyi yeni bir bölüm daha ilave ederek dört ravzaya çıkarmıştır (Solmaz, 2018, s. 2-27). Tezkirede Ahdî'nin çağdaşı olan 381 şair biyografisi yer almaktadır. Bu özelliği ile Gülşen-i Şu'arâ, kendisinden önce ve sonra gelen bütün tezkirelerden farklılık göstermektedir (Akün, 1988, s. 509-514).

İnceleme konusu olan deyim ve atasözleri Gülşen-i Şu'arâ'da "durûb-ı emsâl" şeklinde ilk kez sebep-i telif bölümünde geçmektedir. Ahdî, "tâlib-i hıdmet ve bende-i ehl-i ma'rifet geçinüp zebân-ı Türkî'ye müdâvemet gösterüp bir miqdâr durûb-ı emsâlün zabıtına taqlid kılip fûn-ı şî'rde ferid olup" (Solmaz, 2018, s. 40) cümlesiyle âlimler, devletin ileri gelenleri ve ünlü şairlerle beraber bulunduğunu, her birinin özel sohbetini fırsat bilerek bilgilerinden istifade ettiğini, onların hizmetinde olduğunu söyledikten sonra Türk dili üzerine sürekli olarak çalıştığını ve atasözleri ve deyimlere hakim olmaya gayret ederek şiir alanında eşsiz bir seviyeye geldiğini ifade eder. Bu ifadeden, Ahdî'nin Anadolu Türkçesinin söz varlıkları üzerinde sürekli çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım onun, dilin doğru anlaşılmasında ve kullanılmasında, deyim ve atasözlerine vakıf olmanın öneminin bilincinde olduğunu göstermektedir.

Tezkirede "durûb-ı emsâl" kelimesi, sebep-i telif haricinde Yümmî (d. ? - ö.?), Ânî (d. ? - 977/1569), Ahmed Çelebi (d. ? - ö. 970/1562), İzârî (d. ? - ö. ?), Firdevsî (d. ? - ö. 971/1563) ve Hâtîfî (d. ? - ö. 970/1562), Fânî (d. ? - ö. ?), Visâlî (d. ? - ö. ?), Cemâlî (d. ? - ö. 991/1583) ve Ulvî-i İstanbulî (d. ? - ö. 993/1585) biyografilerinde geçmektedir. Ahdî, Yümmî biyografisinde şairin Arapça ve Farsça eğitimi aldığını bu dillerdeki durûb-ı emsâlleri eksiksiz öğrendiğini; Ânî, Ahmed Çelebi, İzârî, Firdevsî ve Hâtîfî biyografilerinde şairlerin Farsçanın durûb-ı emsâllerine en ince ayrıntılarına kadar hâkim

olduklarını, Fânî ve Visâlî'nin Farsça eğitimi alırken ayrıca durûb-ı emsâllere de çalışarak bu dile tam anlamıyla vakıf olduklarını söylemektedir. Makâlî maddesinde ise şairin sohbet esnasında her an durûb-ı emsâl kullandığını belirtmektedir. Cemâlî'nin Türkçe durûb-ı emsâl bilmede eşsiz olduğunu, Ulvî-i İstanbulî'nin durûb-ı emsâl bulmada Necâtî'nin izinden gittiğini ayrıca ifade etmektedir. Söz konusu biyografilerde geçen ilgili cümleler şu şekildedir: Yümnî "lisân-ı 'Arab'ı ve zebân-ı 'Acem'i gereği gibi tahşil ve her bir dilde durûb-ı emsâlün noşşanın kemâl ile tekmil itmeden bir an ve bir lahza hâlî degüldür" (Solmaz, s. 92); Ânî Efendi "zebân-ı Fûrs'ün durûb-ı emsâli zabtında bî-naẓîr" (Solmaz, s. 103); Ahmed Çelebi "zebân-ı Fârisî'de zabt-ı durûb-ı emsâl itmişdür" (Solmaz, s.109); İzârî Çelebi "zebân-ı Fârisî'nüñ mümâreset ile durûb-ı emsâli zabtına kâdir" (Solmaz, s. 219); Firdevsî "zebân-ı Fârisîde zabt-ı durûb-ı emsâl itmiş" (Solmaz, s. 245); Fânî "zebân-ı Fârisî'yi tahşil ve durûb-ı emsâlin tekmil idüp ol bâbda kâmil olmuş" (Solmaz, s. 249); Visâlî "zebân-ı Fûrsüñ durûb-ı emsâl zabtına cidd ü cehd kırup gereğin gibi edâsına kâdir geçinür" (Solmaz, s. 297); Hâtifi "zebân-ı Fûrs'ün müşkilâtına esb-i hâl kırup durûb-ı emsâl ve lâzım olan me'âlin zabt idüp tekellümine müdâvemet gösterüp" (Solmaz, s. 301); Ulvî-i İstanbulî "durûb-ı emsâl bulmada peyrev-i Necâtî" (Solmaz, s. 224); Cemâlî: "Ekşer-i durûb-ı emsâl bilmede bî-mişâldür" (Solmaz, s.131); Makâlî "her an esnâ-yı muşâhabetde durûb-ı emsâl ile muqayyed" (Solmaz, s. 276).

Tezkireye göre yukarıda adı geçen şairlerin ortak özellikleri, durûb-ı emsâlleri öğrenmek için çaba sarf ederek bu alanda kendilerini geliştirmiş olmalarıdır. Bu durum, konu olan yüzyılın sanat çevresinde Türkçe, Farsça, Arapça fark etmeksizin dil öğreniminde, şiirde ve konuşma dilinde atasözü, deyim ve halk söyleyişlerinin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

3. Gülşen-i Şu'arâ'da Deyim Kullanımı

Divan şairleri, şiirlerinde deyim kalıplarını kimi zaman olduğu gibi alırken kimi zaman da vezin ve kafiye gereklilikleri sebebiyle şekil ve yapısında değişiklikler yaparak kullanmışlardır. Bu durum Tezkirede yer alan deyimlerde de görülmektedir. Tezkireye alınan örnek şiirlerde vezin ve kafiye tasarrufu nedeniyle deyimlerin diziliminde yer alan kelimelerin arasına başka kelimelerin girdiği bazen kelimelerin yer değiştirdiği bazen de kelimelerin eksiltildiği tespit edilmiştir. Deyimde yer alan Türkçe kelime yerine onun eş anlamlısı Farsça ya da Arapça kelimelerin kullanıldığı ve yardımcı fiillerin (etmek, olmak, kılmak) birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülmüştür. Gülşen-i Şu'arâ'da deyim kullanımı aşağıdaki gibi kategorize edilerek örnekleri ile sunulmuştur.

3.1. Eş Anlamlı Kelime Kullanımı: Bazı deyimlerde Türkçe kelimelerin eş anlamlısı olan Arapça ya da Farsça kelimeler kullanılmıştır. Örneğin, *kulağına küpe olmak* deyimini Ahdî'nin beytinde güşına dürr itmek şeklinde kaleme alınmıştır.

Yaraşur *güşına dürr itse* anuñ

'Ahdî'yâ her birin erbâb-ı fûnûn (Solmaz, 2018, s. 309)

Emîr Çelebi, *gözden düşmek* deyimini hem *düşdi nazarımdan* şeklinde devrik kullanımla hem de "göz" kelimesi yerine Arapça "nazar" kelimesini kullanarak oluşturmuştur.

Dendânına taķılaydı görüp eşk-i terümden

Dürdâne iken her biri *düşdi nazarımdan* (Solmaz, 2018, s. 107)

Söz konusu kullanıma ilişkin örnekler takip eden tabloda sunulmaktadır.

Eş Anlamlı Kelime Kullanımı	Sayfa	Eş Anlamlı Kelime Kullanımı	Sayfa
bâda vir-	250	elinden geleni dirîğ itmemek	305
ciger biryân ol-	72	engüş-i hayret-der-dehân kılmak	99
ciger hûn ol-	270	farîğü'l-bâl ol-	192
çihre-küşâ ol-	259	güş dut-	283
dâmen-i çide-	221	güşına dürr it-	309
dâm ol-	191	güşına iriş-	89

dām-ı belāya şal-	49	ķadem baş-	273
dehen aĉ-	234	mābeyne řu sızmaz	147
dem-beste kıl-	45	nażarumdan dūřmek	107
dest-gīr ol-	60	pāyine dūř-	248
dest-māle ķo-	291	riř-ķand itmek	194
destine al-	45	terk-i ser it-	202
didār gōster-	177	'aynuña almak-	208
dil al-	298	'araķ dōk-	86
dil ķiřverini yıķ-	257	nażarumdan dūř-	107
dil vir-	289	bār-ı ğamın ķek-	200

Tablo 1: Deyimlerde kullanılan eř anlamlı kelimeler

3.2. Devrik Kullanım: Bazı deyimlerde kelimelerin yer deęiřtirdięi tespit edilmiřtir. Örneęin, Tābî-i Kūĉek biyografisinde *ayaęa dūřmek* deyimi řiir tasarrufları nedeniyle *dūřdüm ayaęına* řeklinde devrik yapıda kullanılmıřtır.

Destin öpmek istedüm pīr-i muęuñ mey-ķānede

Dūřdüm ayaęına ķayfā ihtiyār el virmedi (Solmaz, 2018, s. 124)

Gelibolulu Ālî biyografinde ise řairin örnek manzumesinde *gōzden dūřmek* deyimi, *dūřse gōzünden* biçiminde kullanılmıřtır.

Dem-be-dem *dūřse gōzünden* n'ola ben bīmāruñ

Naķd-i eřķuñ kıızılı ķıķdı yanında yārūñ (Solmaz, 2018, s. 95)

Söz konusu deyimlere ilişkin örnekler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Devrik Kullanım	Sayfa	Devrik Kullanım	Sayfa
dūřdüm ayaęına	124	ķekdüm el	68
yire ayağ mı bařardum	216	yıķıldı ķāturum	94
gelmiřüz ayağına	250	dūřse gōzünden	95
dūřeli 'iřķuña	148	ķekmesün zaķmet	116
ķutsañ el üzre	284	ķāc it başa	134
ķutar mātem	59	egdi başını	153
ķutar cefāsi řařına	243	bařmaz ķademin	1174
başlarından 'aklı ğitdi	101	degirmende mi ağardı řaķaluñ	183
ķekse 'azāb	55		

Tablo 2: Deyimlerde devrik kullanım

3.3. Yardımcı Fiil Kullanımı: Bazı deyimlerde yardımcı fiillerin (etmek, olmak, kılmak, eylemek) birbirlerinin yerine kullanıldığı tespit edilmiştir. Hubbî Beg biyografisinde, şairin örnek beytinde yer alan kul, *eylemek* fiiliyle kullanılırken, Muhyî ĉelebi'nin örnek beytinde kul, *itmek* fiili ile kullanılmıştır.

'Ālemi *ķul eyle* iħsān ile sultānlık budur

ĉür'a-ķVāh-ı ĉeřme-i 'irfān ol ey Ĥubbî varup (Solmaz, 2018, s. 134)

Kimseye baş egmez idi geĉinürdi kelle ser

Darbı baş egdürdi *ķul itdi* beni bir ser-tıraş (Solmaz, 2018, s. 278)

İlgili kullanıma ilişkin örnekler Tablo 3'te sunulmaktadır.

Yardımcı Fiil Kullanımı	Sayfa	Yardımcı Fiil Kullanımı	Sayfa
āh it-	145	āh eyle-	307
ķul it-	278	ķul eyle-	134
peydā it-	34	peydā kıl-	306
yir it-	298	yir eyle-	298
dem-beste kıl-	259	dem-beste ol-	253
ķarāb et-	176	ķarāb eyle-	179
engüşt-i ķayret-der-dehān ol-	200	engüşt-i ķayret-der-dehān ķal-	99
'iyān it-	34	'iyān ol-	40
yir it-	44	yir eyle-	298
ķarar it-	213	ķarār eyle-	185

karar kıl-	125	
------------	-----	--

Tablo 3: Deyimlerde yardımcı fiil kullanımı

3.4. Anlam Yakınlığı: Bazı deyimlerde benzer ya da yakın anlamlı kelimelerin kullanımına yer verildiği görülmüştür. Makâlî'nin manzumesinde *uykusunu kaçırmak* deyimini, "kaçırmak" fiiline yakın anlamda olan "uçurmak" fiili ile oluşturulmuştur.

Görüp ruhsâr-ı yâri bāğda açıldılar güller

Gözünden nergisüñ *uykusını uçurdu* bülbüller (Solmaz, 2018, s. 277)

Zühdi'nin beytinde ise *kulağına gelmek* deyimini, *kulağına irmek* biçiminde kullanmıştır.

Zühdi figānum ol mehūñ *irüip kulağına*

Rahm eyleyüp didi yiter ey mübtelâ yiter (Solmaz, 2018, s. 174)

Söz konusu kullanıma ilişkin örnekler Tablo 4'te sunulmaktadır.

Anlam Yakınlığı	Sayfa	Anlam Yakınlığı
ayağa yıkıl-	208	yere yıkılmak
ayağına ço-	52	ayağına kapanmak
bağrumı bişir-	141	bağrı yakmak
ele gir-	261	eline geçmek
kulağına ir-	174	kulağına gelmek
āteş biraç-	288	ateşe vermek
barmaq hesabını vir-	97	parmak hesabı yapmak
her kıldan çal-	159	her telden çalmak
külâhın göge at-	302	küllahını havaya atmak
gözünden uykusını uçur-	276	uykusunu kaçırmak
işin başına kal-	234	iş başa düşmek

Tablo 4: Deyimlerde yakın anlamlı kelime kullanımı

3.5. Eksik Kullanım: Üç ya da daha fazla kelimedenden oluşan bazı deyimlerin eksik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin, *baş üstünde yeri olmak* deyimini Sıhrî, şiir tasarrufu sebebiyle *başı üstünde* biçimiyle eksilteli kullanılmış, Sâbirî Çelebi'de de *göz göre göre* deyimini eksilterek *göz göre* biçiminde kullanmıştır.

Şüh u şengül rindler bezminde dil-berdür şarâb (Solmaz, 2018, s. 184)

Başı üstünde anuñ sâkı 'araç-çini habâb

Virme gışū-yı dil-āvîzine dil cānānuñ

Göz göre ağzına atılma bir ejderhānuñ (Solmaz, 2018, s. 200)

Bu duruma yönelik örnekler Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tam Kullanım	Eksik Kullanım	Sayfa
aklını başından almak	'aklını al-	240
baş üstünde yeri olmak	başı üstünde-	184
içtiği su ayrı gitmemek	bir içdüğü ayru git-	131
göz göre göre	göz göre	200

Tablo 5: Deyimlerde eksik kelime kullanımı

3.6. Olumlu/Olumsuz Kullanım: Bazı deyimlerin hem olumlu hem de olumsuz biçimlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Mehmed Beg biyografisinde yer alan beyitte *baş eğmek* deyiminin olumlu biçimi kullanılırken İlmî-i Bağdâdî biyografisinde yer alan beyitte söz konusu deyim olumsuz biçimiyle kullanmıştır.

Gerçi her mehrûya dil virmekte mâhirdür gönül

Sen şanemden ğayrıye *baş egse* kâfirdür gönül (Solmaz, 2018, s. 67)

Libās-ı himmeti degdirmezüz çirkāb-ı dünyāya
Saña *baş egmezüz ey dehr-i dāmen-i çideyüz* senden (Solmaz, 2018, s. 221)

İlgili kullanıma ilişkin örnekler Tablo 6'da sunulmaktadır.

Olumlu Kullanım	Sayfa	Olumsuz Kullanım	Sayfa
ağız aç-	200	ağız açamaz	99
ağıza al-	220	ağıza almaz	91
ayağ üstindedür	173	ayağ üstine turamaz	147
baş eg-	278	baş egmez	278
elden ko-	300	elden komaz	44
el vir-	88	el virmez	244
yüz ağart-	95	yüz ağardamaz	231
yüz çevür-	89	yüz çevürmez	258

Tablo 6: Deyimlerin olumlu/olumsuz kullanımı

Bununla birlikte, "sırta irmez" (Solmaz, 2018, s. 245), "söz geçmez-" (Solmaz, 2018, s. 231) ve "sözün diñlemez" (Solmaz, 2018, s. 101) şeklindeki deyimlerin yalnızca olumsuz şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.7. İçeriğe Kelime Ekleme: Deyimi oluşturan kelimelerin arasına vezin ve kafiye gerekliliklerinden dolayı kelime ya da kelimeler eklendiği görülmüştür. Belîğî'nin örnek beytinde *ayağını öpmek* deyiminin kelimeleri arasına "ol serv" kelimeleri girmiştir.

Her dem āl ile Belîğî *öper ol serv ayağın*
Görmedüm hūn-ı şirişkūm gibi bir āl ehli (Solmaz, 2018, s. 123)

Mehammed Paşa'nın biyografisinde yer alan beyitte *kanına girmek* deyiminin kelimeleri arasına "şafak-veş" kelimesi girmiştir.

Öldürüp *girdi şafākveş kanuma* ol āftāb
Şimdi görünmez meger kim itdi kanumdan hicāb (Solmaz, 2018, s. 54)

Söz konusu kullanıma yönelik örnekler Tablo 7'de sunulmaktadır.

İçeriğe Kelime Ekleme	Sayfa	İçeriğe Kelime Ekleme	Sayfa
öper ol serv ayağın	123	girür bir verd-i ra'nā koynna	145
girdi şafāk-veş kanuma	54	şıya kaşd ile şeytān ayağın	158
kosam biñ dāğı dāğ üstine	77	görinürdi 'adū gözine	184
başlar ey rūh-ı revān dîtremege dir dir	116	virür āhır hevāya	184
turamaz bir dem ayağ üstine	147	başmasun 'işretüñe rindāne luṭf it yād ayak	187
nem kapar şöyle bulutdan	136	utanup ammā yire geçer	188/41
dili şem'ūñ tolaşıkdur	142	başına mezelemeg için meges-vār üşerler	194
yazıldı başuma bu kara yazular	145	gireydi bir deste	199
başına belā şatun al-	118	virme gīsü-yı dil-āvizine dil cānānuñ	200
başına hayl-i belālar getür-	212	çek ol dür-i şehvārī sīneye	200

Tablo 7: Deyim dizilimine kelime ekleme

Tablo 7'de görüldüğü üzere bazı deyimlerin dizilimlerine hem kelime eklenmesi hem de dizilimde devrik kullanım mevcuttur.

4. Gülşen-i Şu'arâ'da Deyim Kullanımı

Gülşen-i Şu'arâ'da 518 deyim kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu deyimlerin tezkiredeki kullanım şekilleri incelenmiş ve Türkiye Türkçesinde kullanılan versiyonları ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda, tespit edilen deyim kullanımları takip eden tabloda sunulmaktadır.

Sıra	Deyim		Sayfa
	Gülşen-i Şu'arâ'da Kullanım Şekli	Türkiye Türkçesinde Kullanım Şekli	
1	âb-ı rüy	Yüz suyu; övünç kaynağı.	232
2	adâvet ü huşümet it-	Düşmanlık etmek.	48
3	ağız aç- dehen aç-	Ağız açmak.	265, 200, 99, 234, 231, 200, 186
4	ağız bir it-	Ağız birliği etmek.	90
5	ağıza al-	Ağıza almak.	220, 91
6	ağzın ara-	Ağzını aramak.	114
7	ağzına düş-	Ağzına düşmek.	101
8	ağzını burnını kanat-	Ağzını burnunu kanatmak.	301
9	âh id- âh eyle-	Ah etmek.	307,145, 144, 99, 195
10	aklı başlarında olma-	Aklı başında olmamak.	101
11	aklı başlarından git-	Aklı başından gitmek.	101
12	aklı irmek-	Aklı ermek.	57
13	aklını al-	Aklını almak.	240, 244, 305
14	âl eyle-	Hile yapmak, tuzak kurmak.	62, 62
15	alını deri-	Alın teri.	61, 256
16	âmân bul-	Aman bulmak.	111
17	amması var	Aması var.	232
18	aneden çoğ-	Anadan doğma	245
19	âr it-	Ar etmek.	174
20	aradan çık-	Aradan çekilmek.	285, 266
21	arağ dök-	Ter dökmek.	86
22	arçası üzre yat-	Sırt üstü yatmak.	295, 185
23	âşiyânedan uçur-	Yuvasından uçurmak.	297
24	âteş birağ- od birağ-	Ateşe vermek.	288, 178
25	ayağ ile gel -	Ayağı ile gelmek.	165, 165
26	ayağ üstinde-	Ayakta durmak.	173
27	ayağa yıkıl-	Yere yığılmak.	147, 188, 172, 289, 124, 158, 208
28	ayağı kes-	Ayağını kesmek.	249, 158
29	ayağı yire deg- ayağ yire baş-	Ayağı yere basmak.	238, 261
30	ayağınöp-	Ayağını öpmek.	123
31	ayağına gel-	Ayağına gelmek.	250
32	ayağına kan otur-	Kan oturmak.	186
33	ayağ baş- kadem baş-	Ayak basmak.	62, 83, 202, 187, 127, 107, 273, 219, 190, 144, 174
34	ayağda kal- ayağda ko-	Ayakta kalmak. Çaresiz bırakmak.	276, 195, 184
35	ayağdan düş-	Elden ayaktan düşmek.	301
36	ayağlara düş-	(Bir şey) ayağa düşmek.	234
37	aynına al-	Göze almak.	250, 208, 123
38	aynuma gelmez	Göze görünmemek.	181
39	aynumda degül	(Bir şey birinin) gözünde olmamak.	183
40	ayru düş-	Ayrı düşmek.	138
41	azâb çek-	Azap çekmek	55
42	âzâd it-	Azat etmek	282
43	azharu mine's-şems	Gün gibi açık.	49

44	bâda vir- yile vir-	Yele vermek.	250, 290, 256, 50
45	bağlasalar тұрмаз	Bağlasalar durmamak.	165
46	bağrın yaқ- bağru bişir-	Bağrı yanmak.	236, 172, 141, 111, 303, 297
47	bağrıна taşлар бас-	Bağrıна taş basmak.	26
48	bağrını del- bağrıна geç- bağrı delin- dilümi del-	Bağrını delmek.	176, 300, 234, 61, 233
49	bağruña baş-	Bağrıна басmak.	170
50	bār-ı ğamın çek-	Gam yükünü çekmek.	200
51	barmağın ısrıp қал-	Parmak ısırarak.	78
52	barmağla göster-	Parmakla gösterilmek	246, 244
53	barmaq baş-	Kusur bulmak.	170, 261
54	barmaq hesabını vir-	Parmak hesabı yapmak.	97
55	baş açık yalın ayak	Başı açık, yalın ayak.	250
56	baş diklig it-	Başı dik olmak.	208
57	baş eg-	Baş eğmek.	278, 221, 140, 117, 116, 278, 67, 293
58	baş indir-	Baş indirmek.	201
59	baş it-	Baş etmek.	278
60	baş ol-	Baş olmak.	278
61	baş üzre- başı üstinde- başum üzre yiri var	Baş üstünde yeri olmak.	285, 121, 120, 184, 293
62	baş vir-	Baş vermek.	137
63	başa çık-	Başa çıkmak.	279
64	başa gün toğmağ	(Birine) gün doğmak.	272
65	başa ilet- başa iltür-	Başa iletmek, sona erdirmek.	137, 109
66	başa tãc it-	Başına taç etmek.	134
67	başa var-	(bir şeyle) başa çıkmak.	303
68	başdan şavmaq	Başından savmak.	194
69	başı altından ol-	Başının altından çıkmak.	266
70	başı ayağa қо-	Ayağına kapanmak.	52
71	başı göge iriş-	Başı göge ermek.	285
72	başı hoş durur-	Başı hoş olmak.	262
73	başı қaba yalın ayak	Yalın ayak başı kabak.	304
74	başı taşра	Başı dışarıda, gözü dışarıda.	159
75	başıma dünyayı tenk it-	Dünyayı başına dar etmek.	136
76	başımız alup 'azm id-	Başını alıp gitmek.	277
77	başın vir-	Başını vermek.	102
78	başına belâ şatun al-	Başına bela almak.	118
79	başına һayl-i belâlar getür-	Başına bela açmak.	212
80	başına üş- başına üşer-	Başına üşüşmek.	139, 194, 271
81	başında қавақ yili eser-	Başında kavak yeli esmek.	54, 153, 60, 278
82	başında od yan-	Başında ateş yanmak.	287, 272
83	başını çıkar-	Başını çıkarmak.	186
84	başını eg-	Başını eğmek.	48
85	başa gün toğ-	Başına gün doğmak.	202, 145
86	başum hevâda yeler	Başı havada dolaşmak.	199
87	bed ol-	Kötü olmak.	247
88	bel bağla-	Bel bağlamak	194
89	beñzi қарар-	Benzi atmak.	54, 153, 60, 278

90	beñzi uç-	Benzi uçmak.	287, 272
91	bî-tâb düş-	Bitap düşmek.	194
92	biñ cânı ol-	Bin canı olmak.	45
93	bir dut-, bir gör-	Bir tutmak (görmek).	270, 301
94	bir içdüğü ayrı git-	Yedikleri içtikleri ayrı gitmemek.	131
95	bir içim şu	Bir içim su.	197
96	bir ol-	Bir olmak.	301, 165, 224, 40, 59
97	bir pula şat-	Bir pula satmak.	174
98	biri birine gir-	Birbirine girmek.	101
99	biri birine kat-	Birbirine katmak.	302
100	bulutdan nem kap-	Buluttan nem kapmak.	128
101	cân at-	Can atmak.	49, 274, 224, 197, 150
102	cân bul-	Can bulmak.	92
103	cân çek-	Can çekişmek.	192, 296
104	cân çı	Can çıkmak.	270, 235
105	cân derdi	Can derdinde olmak.	185
106	cân ditre-	İçi titremek.	228
107	cân gel- cân irişdir-	Can gelmek.	92, 181
108	cân gelür gider	Canı gelip gitmek.	184
109	cân kırtar-	Canını kırtarmak.	45
110	cân revân it-	Canını feda etmek.	45
111	cân üzre cân bes-	Cana can katmak.	262
112	can vir-	Can vermek.	184
113	câna kaşd id-	Canına kastetmek.	179, 152, 138, 291, 248, 193, 144
114	câna yet-	Canına yetmek.	246
115	cânına kıy-	Canına kıymak.	154
116	cânım al-	Canını almak.	101, 287
117	cefa çek-	Cefa çekmek.	192
118	cefa taşın at-	Cefa taşını atmak.	144
119	cefa taşına tut-	Cefa taşına tutmak.	243
120	ciger biryân ol- yüregüñ kebâb it-	Ciğer kebab olmak.	72, 141, 100, 171
121	ciger göster-	Cesur olmak, cesaret göstermek.	288
122	ciger hün ol-	Bağrı kan olmak.	270
123	ciger tağlayı tağlayı	Yüreğini dağlamak.	136
124	cilâ vir-	(Bir şeye) cila vermek.	208
125	çâk-i girîbân ol-	Yaka yırtmak.	214, 185
126	çerâğın uyar- çerâğı andan uyar-	Çerağı yakmak, parlatmak.	92, 124
127	çihre-küşâ ol-	Yüzü açılmak.	259
128	çok gör-	(Bir şeyi birine) çok görmek.	168
129	dadımı al-	Tadımı almak.	287
130	dâğı dâğ üstine ko-	Yara üstüne yara açmak.	77
131	dağğ dut-	Kusur bulmak, tan etmek.	170, 261
132	daldan dala kon-	Daldan dala konmak.	110
133	dâm ol-	Tuzak olmak.	191
134	dâm-ı belâya şal-	Bela tuzağına düşürmek.	49
135	dâmen-i çide-	Eteğini toplamak.	221
136	dâmen-i tevekküle çek-	Tevekkül eteğini çekmek. Kadere boyun eğmek.	253
137	delik delik it-	Delik deşik etmek.	300
138	dem çek-	Dem çekmek.	184
139	dem ur-	Dem vurmak.	267
140	dem-beste kıl- dem-beste ol- dem-beste it-	Nefesini kesmek.	45, 59, 253, 199

141	depeme çık-	Tepesine çıkmak.	150
142	depesi üstine	Tepesi üstü.	220
143	depesini del-	Tepesini delmek.	220
144	der-güş-ı hüş it-	Akıl kulağına almak, akılda tutmak.	292
145	derd ol-	Dert olmak.	202
146	deste gir-	Ele geçmek, fırsat bulmak.	199
147	dest-gir	Elinden tutmak.	60, 114, 128, 159, 195
148	destine al-	Eline almak.	45
149	didâr göster-	Yüz göstermek.	177, 203
150	didikleri gibi ol	Dediği çıkmak.	155
151	dik gel-	Karşı gelmek, kafa tutmak.	220, 174
152	dil dök-	Dil dökmek.	227, 220
153	dil kişverini yık-	Gönül ülkesini yıkmak, gönül kırmak.	257
154	dil uzat-	Dil uzatmak.	154, 100, 68, 301, 220, 220, 217
155	dil vir-	Gönül vermek.	289, 245, 244, 200, 107, 224, 61, 67
156	dilden bırakma-	Söz etmek.	210
157	dile düş-	Dile (dillere) düşmek.	148, 113, 59
158	dile gel-	Dile gelmek.	52
159	dili çal-	Gönül çalmak.	220
160	dili tolaşık	Dili dolaşmak.	142
161	dir dir ditremege başla-	Tir tir titremeye başlamak.	116
162	diş bile-	Diş bilemek.	94
163	diz çök-	Diz çökmek.	148, 277
164	dönüp tur-	Dönüp durmak.	186
165	dür düş-	Uzak düşmek.	66, 121, 127
166	dümen dut-	Dümen tutmak.	108
167	dünyâlar kadar	Dünya kadar.	266
168	dünyâya virmez	Dünyalara değişmemek.	112
169	ecel gel-	Eceli gelmek	122
170	egnine al-boynuna almağ	Sırtına almak.	281, 305
171	eksük komaz	Eksik olmamak.	184
172	eksük olma-	Eksik olma!	190
173	el bir eyle-	El birliği etmek.	46
174	el çek-	El çekmek.	185, 68, 74, 277
175	el ir-	Ele geçmek.	276, 194, 239
176	el oyunu	El çabukluğu ile yapılan hile. Oynaşma, öpme, kucaklama.	267
177	el ucı ile olan merhabâ	Uzaktan merhabalaşmak, gönülsüz.	185
178	el uzat-	El uzatmak.	261, 64
179	el üzre tüt -	El üstünde tutmak.	284
180	el vir-	El vermek.	28, 27, 158, 138, 124, 34, 32,30, 244
181	el yu-	(Bir işten) el yıkamak.	261, 251, 174
182	elde avuçda nesne yok	Elde avuçta (bir şey) kalmamak.	195
183	elde beş barmağ düz olmaz	Beş parmağın beşi bir olmaz.	99
184	elden çıkar-	Elden çıkarmak.	268
185	elden düşürme-	Elden düşürmemek.	74, 178, 158
186	elden ko-	Elden bırakmamak.	300, 60, 44
187	elden vir-	Elden bırakmamak.	65
188	ele al-	Ele almak.	45, 97, 172, 188
189	ele getür-	Elde etmek.	181
190	ele gir-	Ele geçmek.	261, 193, 193, 193, 165
191	elem çek-	Elem çekmek.	252
192	elem-i bî-girân çek-	Sonsuz acı çekmek.	192

193	eliften başla-	Elif harfinden başlamak. Baştan başlamak.	141
194	elimüz bir çanağa gir-	Birlikte olmak, beraber hareket etmek.	261
195	elinden geleni dirîğ it- elinden geleni it-	Elinden geleni yapmak.	305, 201, 184
196	elî ol-	(Bir işte) eli olmak.	184
197	elden ne gelür	Elden ne gelir?	170
198	eme seme yara-	İşe yaramak, makbule geçmek.	295
199	emiş karış ol-	Samimileşmek, senli benli olmak, karışmak.	199
200	engüşt-i taḥayyür deheninden gitmez engüşt-i ḥayret-i der- dehân ḳal-	Hayret parmağı ağızda olmak. Şaşırarak, şaşırıp kalmak.	63, 253, 99, 200, 294
201	eri değil	Bir iş, birinin yapabileceği nitelikte olmamak.	256
202	esir et-	<i>Esir etmek, köle yapmak.</i>	44
203	ez-pâ fütād	Elden ayaktan düşmek.	197
204	fāl açıcak	Fal bakmak.	104
205	fāl eyle-	Hayra yormak.	62
206	farîğü'l-bāl ol-	Zihni ve gönlü huzurlu, kaygılardan azade olmak.	192
207	fenar göster-	Işık yaymak, yol göstermek.	288
208	ferdāya şal-	Bir işi yarına bırakmak.	186, 239
209	fırsat u ḡanîmet bil-	Fırsatı ganimet bilmek.	40
210	fitne ḳopar-	Fitne fesat çıkarmak.	145
211	ḡam çek- ḡam-ı dünyâyı çek-	Gam çekmek.	269, 259, 234, 224, 307
212	ḡam ye-	Gam yemek.	294, 77, 224, 92, 253, 250, 174
213	ḡarḳ id- ḡarḳ ol-	Gark etmek. ... ile doldurmak.	228, 164, 299, 182, 78, 104
214	ḡarḳ-âb-ı belâ ol-	Bela suyuna batmak, belaya batmak.	195
215	ḡarḳ-ı ḥûn ol-	Kana batmak, kana boğulmak.	297
216	gelüben gitdügi bir olmak	Gelmesiyle gitmesi bir olmak.	66
217	geñ yaḳadan	Uzaktan, ıraktan; yaka bağır açık olarak	108
218	ḡöge çıkarmağ-	Göge çıkarmak.	232
219	ḡögsün ger-	Gögsünü germek.	268
220	ḡökden iner yirden biter	Gökyüzünden iner yeryüzünden çıkar. Her şekilde bulunur, hiç eksilmez.	241
221	ḡönül egle-	Gönül eğlendirmek.	302, 195
222	ḡönlüne gir-	Gönlüne girmek.	178, 265
223	ḡönül al- dil al-	Gönül almak.	257, 111, 296, 298, 287, 97, 246
224	ḡönül bağla-	Gönül bağlamak.	271
225	ḡönül düş- dil düş-	Gönlü düşmek.	203, 186, 223
226	ḡönlüm koy-	Kendinden vazgeçmek.	275
227	ḡönül vara gibi	Gönlü var, rıza göstermek.	197
228	ḡönül vir-	Gönül vermek.	109, 61, 67
229	ḡönül yapmağ	Gönül yapmak.	188
230	ḡönül yazmağ	Gönül eğlendirmek.	99
231	ḡönül yık-	Gönül yıkmak.	225
232	ḡönül den çıkar-	Gönül den çıkarmak.	274, 97
233	ḡönül den geç-	Gönül den geçmek.	137

234	gün yüzi görünmez ol-	Gün yüzü görmemek.	200
235	göz açdır-	Göz açtırmamak.	194
236	göz deg-	Göz değmek.	238, 46
237	göz dik-	Göz dikmek.	209
238	göz göre	Göz göre göre.	200, 161, 127, 206
239	göz göz ol-	Göz göz olmak.	242, 122
240	göz karard-	Göz karartmak.	89
241	göz kıp-	Göz kıpmak.	101
242	göz terâzusına urmak	Gözüyle (veya gözleriyle) tartmak.	60
243	göz ucu ile nazâr kıлмаğ	Göz ucuyla bakmak.	52
244	göz yum-	Göz yummak.	198, 227, 136, 136
245	göz yumup aç-	Göz açıp kapayınca kadar.	77
246	gözden geçir-	Gözden geçirmek.	57, 57
247	gözi açıl-	Gözü açılmak.	168
248	gözi arduca kal-	Gözü arkada kalmak.	205
249	gözi tuş ol-	Gözü ilişmek.	157
250	gözine şok-	Gözüne sokmak.	229
251	gözünü aç-	Gözünü açmak.	220, 182, 168
252	gözün boya-	Gözünü boyamak.	295
253	gözün yum-	Gözünü yummak.	223
254	gözünden düş-	Gözden düşmek.	95
255	gözünden uykusını uçur-	Uykusunu kaçırmak.	276
256	gurg-ı bārān-dīde-em	Yağmur görmüş kurt. Görmüş geçirmiş kimse.	120
257	güş dut- güş eyle- güş kııl-	Kulak tutmak.	283, 282, 156, 40, 48, 142, 302
258	güş-ı hüşe güş-vār kııl-	Can kulağına küpe yapmak.	76
259	güş-ı hüşına ir-	Akıl kulağına gelmek, aklına gelmek.	63
260	güyā ol-	Dile gelmek.	197
261	güc göster-	Güç göstermek.	123
262	gül gibi	Gül gibi.	39, 40, 41, 48, 45, 75, 42, 103, 106, 108, 129, 145, 146, 171, 173, 213, 228, 238, 246, 258, 282, 296
263	güm güm it-	Güm güm itmek.	286
264	gün göstermez-	Gün görmemek.	70, 78
265	günü gör-	Gün görmek.	114, 276
266	haddini bil-	Haddini bilmek.	280
267	haddünden aşırı iş eyle-	Haddini aşmak.	301
268	hāk gel-	Doğru gelmek.	60
269	hāk ile yeksān ol-	Toprakla bir olmak, yerle bir olmak.	234, 161
270	hāk-i pāyine yüz ur-	Ayağının tozuna yüz sürmek.	261
271	hākından gel-	Hakkından gelmek.	113
272	hālūme itler güler	Haline köpekler bile güler.	77
273	hāli harāb ol-	Hali harap olmak.	176, 301, 301, 94, 273
274	haste it-	Hasta etmek.	289
275	hātır gönül bil-	Hatır gönül bilmek.	94
276	hātırın yıq-	Gönül yıkmak.	193, 94, 94
277	hayāt vir-	Hayat vermek.	35
278	hayrān ol-	Hayran olmak.	113, 240, 163, 99, 56, 72
279	hazır cevāb ol-	Hazır cevap olmak.	280
280	hēlvā ez āhīr hōrend	Helva en son yenir. İyi şeyler en sona saklanır.	307
281	her kııldan çal-	Her telden çalmak.	159

282	her kim olursa ol-	Ne olursa olsun.	273
283	hevâya vir-	Yele vermek.	184
284	hiçe şat-	Hiçe saymak.	250
285	hor bak-	Hor bakmak.	201, 50, 49
286	hor gör-	Hor görmek.	301, 49
287	hōş gel-	Hoşa gitmek.	199
288	Ĥudā bilür	Allah bilir.	145
289	ĥutür id-	Aklına gelmek.	57
290	ĥuzür bul-	Huzur bulmak.	166, 185
291	ırag ol-	Uzak düşmek.	184
292	işgā kıl-	Kulak vermek.	237
293	işkuña düş-	Aşka düşmek.	148, 148, 148, 148, 148, 148, 148
294	ıyān it-	Açığa vurmak.	34, 40, 40, 72
295	ıbret al-	İbret almak.	104
296	idrāk it-	İdrak etmek.	71
297	iki elüm kanda imiş	İki eli kanda olmak.	114
298	imzā olun-	İmza atmak.	185
299	ipin uzat-	İpini çekmek.	302
300	Ĥaĥ'dan bul-	Allah'tan bulmak.	147
301	işi aç-	İçini açmak.	200
302	işi altun it-	Bir işi değerli hale getirmek.	180
303	işi bit-	İşi bitmek.	284
304	iş başına kal-	İş başa kalmak.	234
305	işü Allāh'a kalmış	İşi Allah'a kalmak.	294
306	it gibi tal-	İt gibi dalamak.	265
307	izüñden gözi gitmez	Yolunu gözlemek.	61
308	ķabdan ķaba koy-	Hâlden hâle geçmek.	204, 100
309	ķadem getür-	Adım atmak; uğur getirmek.	209
310	ķadrin bil-	Kadir kıymet bilmek.	268
311	ķan ağla-	Kan ağlamak.	250, 146, 144, 232, 279, 305, 191, 286
312	ķan çek-	Kan çekmek.	192
313	ķan dök-	Kan dökmek.	183, 298, 273, 200
314	ķan yud-	Kan yutmak.	188, 103, 146
315	ķana boya-	Kana boyanmak.	288, 283, 253, 208
316	ķanın ķurut-	Kanını kurutmak.	96, 301, 172
317	ķanuma gir-	Kanına girmek.	246, 59, 304, 298, 291, 287, 54, 166
318	ķapı aç-	(bir şeyden) kapı açmak.	262, 255
319	ķapuyı dıvār it-	Kapı duvar olmak.	222
320	ķara bađrına çek-	Bađrına çekmek.	109
321	ķara gün	Kara gün.	149
322	ķara yazular yazıl-	Kara yazı yazılmak.	145
323	ķaradan alet oñarmak	Beyhude ve gülünç bir hareket. Beyhude bir işe kalkışmak.	108
324	ķarār kııl- ķarār dut-	Karar kıılmak.	185, 187, 125, 206, 273, 213, 125, 253, 210, 207, 108, 251
325	ķareler giy-	Karalar bağlamak.	59
326	ķarşu ťur-	(Birine) karşı durmak.	186
327	ķaşın çat- ķaş ķarar-	Kaş çatmak.	258, 91
328	kelle ser geĥin-	Kelle başta yaşamak. Kimseye boyun eğmek.	278
329	ķenār ĥiz-	Kenar ĥizmek, yan ĥizmek.	189
330	ķenār it-	Uzak durmak.	299, 233, 125

331	kendi hevâsında yele-	Kendi havasında gitmek (olmak).	193
332	kendin bil-	Kendini bilmek.	306
333	kendüden geç-	Kendinden geçmek.	305
334	kendüne gel-	Kendine gelmek.	102
335	kendüyi ferâmuş id-	Kendini unutmak.	196
336	kırdı geçür-	Kırıp geçirmek.	141
337	kıyâmet kop- kıyâmet ol-	Kıyamet kopmak.	258, 154, 291, 108
338	kıyâmete kal-	Kıyamete kalmak.	276
339	kapuya getir-	Kapıya dayanmak.	304
340	każâya râzî ol-	Kadere razı gelmek	157
341	kıymetin bil-	(Birinin veya bir şeyin) kıymetini bilmek.	95
342	kızılı çık-	Fenalığı ortaya çıkmak.	145
343	koynına gir	Koynuna girmek.	102
344	kök şal-	Kök salmak.	134, 182, 145, 125, 67, 278, 269, 283, 285
345	kul ol- bende ol-	Kul olmak.	243
346	kuşağ kabart-	Kulak kabartmak.	219
347	kuşağıma çalın-	Kulağına çalınmak.	159, 219, 237, 264, 48, 41, 142, 302
348	kuşağın ver- kuşak dut- güş dut- güş kıl-	Kulak vermek.	276
349	kuşağına girmez	Kulağına girmemek.	174
350	kuşağına ir- güşüne iriş-	Kulağına gelmek.	174, 89, 139
351	kuşağında küpe ol- güşüne dürr it-	Kulağına küpe olmak.	155, 309
352	kuşak çek-	Kulağını çekmek.	61
353	kulı kurbanı ol-	Kulu kurbanı olmak.	305
354	kurban ol-	Kurban olmak.	214, 234, 234
355	kurbanı id-	Kurban etmek.	158
356	kurı kemik kal-	Kuru kemik kalmak.	178
357	kuşca cân	Kuşca can.	165
358	kül it-	Kül etmek.	175, 77, 190
359	külâhın göge at- tâcin göge at-	Külâhını göge atmak.	302, 190
360	lâf ur-	Laf vurmak.	303
361	laklak yuvası kıl-	Laklak yuvası etmek.	250
362	lâyık gör-	Layık görmek.	291
363	lebini dişle-	Dudağını ısırarak.	84
364	lerze tut-	Titremeye başlamak.	303
365	mâbeyin düş	Arası (araları) açılmak.	163
366	mâbeyne şu sızmaz	Aralarından su sızmamak.	147
367	mâl ol-	Mâl olmak.	297
368	mât it-	Mat etmek.	286
369	melâmet sengini at-	<i>Kınama taşını atmak.</i>	276
370	mest it-	Mest etmek.	49, 74
371	meze ol-	Eğlence olmak, alay edilmek.	151
372	mûma dön-	Muma dönmek.	109
373	murâda ir-	Murada (muradına) ermek.	308, 50, 230, 243
374	mürekkeb ol-	İç içe geçmek, ...den oluşmak.	180
375	müsteħak ol-	Müstahak olmak.	113
376	nazarı kal-	Gözü kalmak.	182
377	nazardan düş-	Gözden düşmek.	107

378	ne çâre-	Ne çare.	292
379	ne çıkar-	Ne çıkar.	169
380	ne hâcet-	Ne hacet.	47
381	nokta dök-	Remil atmak, fal bakmak.	100
382	nūr in-	Nur inmek.	236, 236
383	ocağuma şu koy-	Ocağını söndürmek.	257
384	od birağ-	Ateş vermek.	178
385	odlara yağ-	Oda yakmak, ateşe vermek.	304
386	odlara yan-	Ateşe yanmak.	253,186
387	odlara yansun yıkıl-	Ateşte yanıp yıkılmak.	195
388	ömri geçür-	Ömür geçirmek.	98
389	önümü al-	Önünü almak.	265
390	önüne diz çök-	Diz çökmek, boyun eğmek.	277
391	pâyine düş-	Ayağına düşmek.	248, 62
392	pâyimâl ol-	Ayakaltı olmak.	217
393	pehlûya çek-	Sineye çekmek.	55, 62, 78, 191, 231
394	pervâne ol-	(Birine) pervane olmak.	274, 133, 289
395	peydâ id-	Peyda etmek.	63, 68, 113, 140, 197, 199, 209, 34, 47, 55, 72, 306
396	pula degmez	Para etmemek.	234
397	rencide-hâtır ol-	Hatırını kırmak.	187
398	reng vir-	Renk vermek.	182
399	renk geç-	Renk geçmek, oyun etmek.	121
400	revâ gör-	(Bir davranışı birine) reva görmek.	194, 94
401	revân it-	Feda etmek.	159, 194
402	revâne ol-	Yola çıkmak.	49, 194, 187, 119, 118, 116, 128, 133, 139, 154, 174
403	rûz u şeb dime-	Gece gündüz dememek.	277, 125
404	şafâ bul-	Sefa (sefalar) bulmak.	271, 208
405	şafâ sür-	Sefa sürmek.	180
406	sağalına gül-	(Birinin) sakalına gülmek.	194
407	sağalun degirmende mi ağardı	Sakalını değirmende ağartmamak.	183
408	ser teslim-i ber-zemîn kıl-	Başını yere eğmek, boyun eğme.	121
409	ser vir-	Başını vermek.	182
410	ser-nigün ol-	Baş aşağı olmak, talihsiz olmak.	70, 91
411	sevdâ çek-	Sevda çekmek.	119
412	seyl it-	Sel olup akmak.	208
413	seyle vir-	(Bir yeri) sel götürmek.	172
414	sırâ ir-	Sırâ ermek.	245
415	silküp at-	Silkip atmak.	204
416	sineye çek-	Sineye çekmek. Göğsüne yaslamak.	300, 300, 200, 174, 127, 124
417	söz geç-	Söz geçirmek.	231
418	söz getir-	(Birine) söz getirmek.	108
419	söz uzat-	Sözünü uzatmak.	63
420	söz yok	Söz yok.	301, 155, 233, 265, 294, 122
421	söze gel-	Söze gelmek.	220
422	sözün diñle-	Söz dinlemek.	101
423	şu gibi ezberle-	Su gibi ezberlemek.	227
424	şu gibi geç-	Su gibi geçmek.	201
425	şu kap-	Yara kapmak.	238
426	şuya düş-	Suya düşmek.	117
427	şuya şal-	Suya salmak.	265, 250, 129
428	şuyu buñar başından	Suyu kaynağından içmek.	72
429	şuyu şolmuş âsiyâbe dön-	Suyu kesilmiş değirmene dönmek.	249

430	şerer düş-	Ateş düşmek.	60
431	şeytân ayagın sıya-	Şeytanın bacağına kırmak.	158
432	şifâ vir- şifâlar getir-	Şifa vermek.	245, 212
433	şöhret-i tām bul-	Şöhret bulmak. Şöhreti dünyayı tutmak.	205, 290, 65, 123, 108, 66, 108, 109, 123, 162, 295, 77
434	tâc eyle-	Başına taç etmek.	162
435	tâkat getir-	Takat getirmek.	59
436	tâkati tāk ol-	Takati tak olmak. Gücü yeterli olmamak.	305, 298
437	tarîkın tūt-	Bir yol tutturmak.	306
438	taşa tūt-	Taşa tutmak.	305
439	taşı taş üzere koma-	Taş taş üstüne bırakmamak.	306
440	tāze cān bul-	Can bulmak.	209
441	ta' tīl it-	Tatil etmek.	71
442	tehī-dest kal-	Eli boş kalmak.	195
443	ter düş-	Ter dökmek.	240
444	tercemān çek-	Tercüman olmak.	192
445	terk-i ser id	Başını ortaya koymak.	181, 202
446	sem'üme tokınur ol-	Kulağına gelmek.	48
447	toz kopar-	Tozu dumana katmak.	200, 150
448	utanup yire geç-	Yerin dibine geçmek.	188
449	üstine ditre- üstine dir dir dit-	Üstüne titremek.	204, 219
450	üstine düş-	Üstüne düşmek.	296, 158
451	üstine düşüp ditrer -	(Bir şeye veya bir kimseye karşı) ilgi ve özen göstermek.	78
452	yüze gel-	Yüz yüze gelmek.	188
453	va' demüz yit-	Vadesi yetmek.	284
454	vird-i zebān vird-i zebān ol-	Dilden düşürmemek. Dilden düşmez olmak.	39, 47, 55, 116, 98, ,119, 138, 147, 149, 158, 164, 184, 229, 265, 269, 275, 281, 282, 289, 308, 74
455	vücüd bul-	Vücut bulmak.	94
456	vücüd vir-	Vücut vermek.	159
457	vücūda gel-	Vücuda gelmek.	260,173, 164, 253
458	vücūda getir-	Vücuda getirmek.	34
459	yabāne at-	Yabana atmak.	274
460	yaqūp yandur-	Kül etmek.	129
461	yaqūp yık-	Yakıp yıkmak.	147
462	yanuña kār kal-	Yanına kâr kalmak.	188, 148
463	yanup yaqıl-	Yanıp yakılmak.	268
464	yār ol-	Yâr olmak.	229, 93, 209
465	yāre aç-	Yara açmak.	110
466	yaşı beñzemesin	Yaşı benzemesin.	116
467	yelken aç-	Yelken açmak.	157, 124
468	yıldızı düşkūn	Yıldızı düşük.	280
469	yinüp içil-	Yiyip içmek.	110
470	yir it-	Yer etmek.	44, 298, 54, 166
471	yir tūt-	Yer tutmak.	256
472	yirden göge dek	Yerden göge kadar.	117
473	yire çal-	Yere çalmak.	161, 46
474	yire giç-	Yere geçmek.	195, 295
475	yiri gel-	Yeri gelmek.	118
476	yirinde yiller es-	Yerinde yeller esmek.	117
477	yoqdan var id-	Yoktan var etmek.	91
478	yol bul-	Yol bulmak.	171, 296

479	yol şal-	Davet etmek.	87
480	yol sür-	Bir yolda sürekli yürümek.	228
481	yola gir-	Yola girmek.	34
482	yoldan çık-	Yoldan çıkmak.	113
483	yolına cân vir-	Yoluna can vermek.	261, 123
484	yolında öl-	Yolunda ölmek.	256
485	yol göster-	Yol göstermek.	166
486	yollar baş-	Yol kesmek	228
487	yola gel-	Yola gelmek.	265
488	yolun şapıt-	Yolunu şapıtmak.	268
489	yoluña can vir-	Yolunda can vermek.	261, 123
490	yuf borusun çal-	Yuf borusu çalmak.	256
491	yurd idin-	Yurt edinmek.	166
492	yuvadan uç-	Yuvadan uçmak.	228
493	yüksekde uç-	Yüksekte uçmak.	265
494	yüregi ağzına gel-	Yüregi ağzına gelmek.	268
495	yüregi biryân ol-	Yüregi kebab olmak.	158, 48, 188
496	yüregine şu sep-	Yüregine su serpmek.	306
497	yüregüm işle-	Yüregine işlemek.	306
498	yürek oynaması	Yüregi oynamak, kalbi çarpmak.	134
499	yürek yan-	Yüregi yanmak.	72
500	yüz ağart-	Yüzünü ağartmak.	95, 231, 148, 95
501	yüz çevir-	Yüz çevirmek.	258, 89
502	yüz döndür-	Yüz döndürmek.	186, 223, 229
503	yüze gel-	Yüz yüze gelmek.	188
504	yüzi kara-	Yüzü kara.	180
505	yüz sür- yırlere yüzün sür- ayağına yüzün sür- kademine yüz sür-	Yüz sürmek. Ayağına kapanmak, yere kapanmak.	72, 260, 257, 256, 249, 228, 192,185, 159, 135, 118, 39, 58, 262, 166, 80, 249, 182, 203, 188, 288, 299, 296
506	yüz tut-	Yüz tutmak.	111, 302, 302 260, 186, 159, 84, 92
507	yüz ur-	Yüz sürmek.	136
508	yüz vir-	Yüz vermek.	109
509	yüz yu-	Yüz çevirmek, ilgi göstermek.	280
510	yüzi döymez	Yüz çevirmek.	223
511	yüzi şuyına hürmetle yüzi şuyı-	Yüzü suyu hürmetine.	308, 114
512	yüzine vur-	Yüzüne vurmak.	217
513	yüzün ağ ol-	Yüzü ak olmak.	134
514	zahmet çek-	Zahmet çekmek.	116
515	zerre kadar	Zerre kadar.	45, 48
516	zevk-ı tām al-	Zevk almak.	179
517	ziyân it-	Ziyan etmek.	83
518	ziyâret eyle-	Ziyaret etmek.	305, 273

Tablo 8: Gülşen-i şu'arâ'da deyim kullanımı

5. Gülşen-i Şu'arâ'da Atasözü Kullanımı

Atasözleri ve deyimlerin kullanım oranları incelendiğinde, Gülşen-i Şu'arâ'da deyimler geniş bir yer tutarken atasözlerinin ise sınırlı sayıda yer aldığı görülmüştür. Tezkirede yer alan atasözleri, Türkiye Türkçesinde kullanımlarıyla aynı ya da ona benzer bir sözdizimi ile geçmektedir.

Tezkireye alınan örnek şiirlerde vezin ve kafiye tasarrufu nedeniyle deyimlerde olduğu gibi atasözünü

oluşturan kelimelerin aralarına da başka kelimelerin eklendiği bazen de kelimelerin eksiltildiği ve kelimelerin yer değiştirdiği görülmüştür. Atasözleri kalıplaşmış dil birimleridir. Bu nedenle atasözlerinde yer alan kelimeler ve söz dizimi, anlamca birbiriyle bağlı olan bir yapıyı koruduğu için değiştirilmesi atasözünün anlam zenginliğinin kaybolmasına neden olabilir. (Tuğluk, 2013, s. 1872). Divan şairleri, şiirsel ifade gereği zaman zaman bu kalıplaşmış yapının dışına çıksa da atasözlerinin anlam bütünlüğünü koruyarak etkili bir şekilde kullanmayı başarmıştır.

Tezkirede yer alan atasözlerinin ikisi Ahdî tarafından kullanılmıştır. Söz konusu atasözleri "çürük baklanuñ kör alıcısı vardır" (Solmaz, 2018, s. 291) ve "dīvāne-rā kalem-nist" (Solmaz, 2018, s. 74) şeklindedir. Diğer atasözleri ise örnek beyitlerde yer almıştır. Gülşen-i Şu'arâ'da atasözünü kullanımı aşağıdaki gibi kategorize edilerek örnekleri ile sunulmuştur.

5.1. Devrik Kullanım: Bazı atasözlerinde kelimeler yer değiştirdiği tespit edilmiştir. İlgili duruma örnekler şu şekildedir: "Muħkem olur kâfirî bünyād" (Solmaz, 2018, s. 254), "'isî-nefes var çıkmaduk canda ümîd" (Solmaz, 2018, s. 275).

5.2. İçeriğe Kelime Ekleme: Atasözünü oluşturan kelimelerin arasına yeni kelime ya da kelimeler eklendiği tespit edilmiştir. Söz konusu duruma ilişkin örnek, "gönül kıalsun begüm yol kıalmasun" (Solmaz, 2018, s. 275) şeklindedir.

5.3. Eş Anlamlı Kelime Kullanımı: Bazı atasözlerinde Türkçe kelimelerin eş anlamlısı olan Farsça kelimeler kullanılmıştır. İlgili duruma "her gönülde bir şîr-i nâ-peydâ yatur" (Solmaz, 2018, s. 209) şeklindeki atasözünü örnek olarak sunulmaktadır.

6. Gülşen-i Şu'arâ'da Atasözleri Kullanımı

Gülşen-i Şu'arâ'da 18 atasözünün kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu atasözlerinin tezkiredeki kullanım şekilleri incelenmiş ve Türkiye Türkçesinde kullanılan versiyonları ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda, tespit edilen atasözünü kullanımları Tablo 9'da sunulmaktadır.

Sıra	Atasözü		Sayfa
	Gülşen-i Şu'arâ'da Kullanım Şekli	Türkiye Türkçesinde Kullanım Şekli	
1	benden alur baña şatar	Benden alır bana satar.	74
2	çıkmaduk canda ümîd var:	Çıkmadık candan ümit kesilmez.	123
3	çürük baklanuñ kör alıcısı vardır	Çürük (bitli, kurtlu) baklanın kör alıcısı olur. Kör satıcının kör alıcısı olur.	177
4	dīvāne-rā kalem-nist	Delinin kalemî yoktur.	209
5	etle dırnağ arasına girmesün	Etle tırnak arasına girilmez.	224
6	gönül kıalsun yol kıalmasun	Gönül kıalsın yol kıalmasın.	248, 225
7	hacı hacıyı mekke'de bulsun	Hacı hacıyı mekke'de derviş dervişi tekkede bulur.	254
8	her gönülde bir şîr-i nâ-peydâ yatur herkesin gönlünde bir arşlan yatur	Herkesin gönlünde bir aslan yatar. Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar.	259, 275
9	her işüñ asânı var	Her işin bir kolayı var.	274
10	her kişinüñ başına yazılan gelür	Her kişi kendi kaderini yaşar.	275
11	her ne gelirse ummaduğün kişiden gelür	Ne gelirse beklemediğin kişiden gelir. Ummadığın taş baş yarar.	275
12	kâfirî bünyād muħkem olur	Kafirîn temeli sağlam olur.	287
13	kim çoğı gitti azı kıaldı	Çoğu gitti azı kaldı.	291
14	konan göçmede	Gelen gider konan göçer. Eken biçer, konan göçer.	69
15	men yesma' yahîl	Duyan zanneder.	275
16	ölen ardınca ölmüş yok	Ölenin ardından ölünmez.	66

17	yeni sikke çıkıcağ puluñ eskisi geçmez	Yeni para çıkınca	225
18	yol eri yolda gerek	Yolcu yolunda gerek.	259

Tablo 9: Gülşen-i şu'arâ'da atasözü kullanımı

Sonuç

Gülşen-i Şu'arâ üzerine yapılan incelemede, toplam 536 deyim ve atasözünün 1056 defa kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu deyimlerden 94 tanesi 331 defa Ahdî'nin kendi anlatımında yer alırken geriye kalan deyimler, örnek manzumelerde yer almaktadır. Atasözleri ve deyimlerin kullanım oranları incelendiğinde, deyimlerin geniş bir yer tuttuğu, atasözlerinin ise sınırlı sayıda yer aldığı görülmüştür. Bu durumun divan şiirinin şekilsel özelliklerinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Deyimlere yönelik inceleme sonuçları, deyim kullanımında genellikle Türkçe kelimelerin tercih edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, deyimlerin çoğunluğu anlamca kaynaşıp deyimleşmiş birleşik fiillerden oluşmaktadır.

Şiirde vezin, kafiye ve bağlam gerekliliğinden dolayı bazı deyimlerde kelimelerin yer değiştirdiği, yardımcı fiillerin (etmek, olmak, kılmak, eylemek) birbirlerinin yerine tercih edildiği, deyim oluşturulan kelimelerin eksik ya da kelime eklenerek kullanıldığı, bazı deyimlerin hem olumlu hem de olumsuz biçimlerinin yer aldığı görülmüştür.

Tezkirede yer alan deyimlerin büyük bir bölümünün Türkiye Türkçesinde aynı ya da benzer bir şekilde kullanılmaya devam ettiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, günümüz Türkçesinde kullanımdan düşmüş olan arkaik kelimelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Tezkirede yer alan arkaik kelimelere; "sımak" (kırmak), "od" (ateş), "urmak" (vurmak), "gen yaka" (karşı yaka), "yumak" (yıkamak), "egin" (arka, sırt), "tek" (sessiz, sakin), "ayağ" (kadeh, ayak), "dak" (kadar, değin), "üşmek" (üşüşmek) ve "yeg" (daha iyi, üstün) örnek olarak sunulabilir.

Bazı deyimlerde Türkçe kelimelerin eş anlamlısı olan Arapça ya da Farsça kelimeler kullanılmıştır. Deyimleri oluşturan sözcüklerin kökenleri incelendiğinde, Arapça kelimelerin kullanım oranının Farsça kelimelerden düşük olduğu tespit edilmiştir. Deyimlerde kullanılan Farsça kelimelerin ikinci sırada olması, şairlerin kelime seçiminde Arapça kelimelerden ziyade Farsça kelimeleri tercih ettiğinin bir göstergesidir. Atasözlerinin kullanımı ile deyimlerin kullanımının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

XVI. yüzyılda kaleme alınmış olan Gülşen-i Şu'arâ'da yer alan farklı şairlerin deyim ve atasözleri ile şiirlerini zenginleştirirken benzer yapılar kullandıkları görülmüştür. Bununla birlikte, söz konusu tezkirede atasözü ve deyim kullanımına 1056 defa rastlanması, bu söz kalıplarının dönemde yaygın bir kullanım alanı bulduğuna ve şairlerinin ortak bir estetik anlayışıyla şiirlerini kaleme aldıklarına işaret etmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü I-II*. (7. Baskı). İnkılap Yayınları.
- Akün, Ö. F. (1988). Ahdî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C.1, ss. 509-514). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eyüpoğlu, E. K. (1973). *(13. yüzyıldan yünümüze kadar) şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. (1. Baskı). Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Kaplan, Y. (2009). Sâbit'in şiirlerinde atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri. *Electronic Turkish Studies*, 4(4), 599-635.

- Kaya, B. (2020). Bâkî Divanı'nda atasözü ve deyimler. *Asia Minor Studies*, 8(1), 403-417.
- Kaya, H. (2011). Emrî Divanı'nda deyimler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 55-130.
- Khan, L. A. (2014). Translation and culture: a comparative analysis of English idioms and proverbs with their Urdu translations. (Çeviri ve kültür: İngilizce deyim ve atasözlerinin Urduca çevirileriyle karşılaştırmalı bir analizi.). *Pakistan Journal of Language and Translation Studies*, 1, 58-83.
- Mengi, M. (1986). Necati'nin şiirinde atasözlerinin kullanımı. *Erdem*, 2(4), 47-58.
- Morsanyi, K., ve Stamenković, D. (2021). Idiom and proverb processing in autism: a systematic review and meta-analysis. (Otizmde deyim ve atasözü işleme: sistematik bir inceleme ve meta-analiz.) *Journal of Cultural Cognitive Science*, 5(3), 367-387.
- Nunberg, G., Sag, I. A. ve Wasow, T. (1994). Idioms (deyimler). *Language*, 70 (3), 491-538.
- Pandian, M. R. (2012). Idioms and proverbs: a philosophical standoff. (Deyimler ve atasözleri: felsefi bir açmaz.) *TJELLS/ The Journal for English Language and Literary Studies*, 2(2), 43-50.
- Solmaz, S. (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı ekitap <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-201251/ahdi-gulsen-i-suara.html> adresinden 08.10.2024 tarihinde alınmıştır.
- Tanyeri M. A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. (1. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Togaymurodov, D. D. (2024). The translation challenges of proverbs, idioms, and cultural references (Atasözleri, deyimler ve kültürel referansların çeviri zorlukları). *Academic Research in Educational Sciences*, 5(5), 468-475.
- Tuğluk, M. E. (2013). Atasözlerini içine alan kullanım kalıpları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (2), 1851-1874.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Bahar GENEL

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

